

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.1 : MARATHI : MAR - 352
साहित्य विचार - I
(35024)

P. Pages : 1

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. साहित्य म्हणजे काय ते सांगून संस्कृत अभ्यासकांनी केलेल्या साहित्याच्या विविध व्याख्यांचा परिचय करून द्या. 16
 किंवा
 मम्मटाने सांगितलेली काव्यप्रयोजने सविस्तर लिहा.
2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 12
 अ) प्रतिभेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 ब) साहित्याची सूचकता स्पष्ट करा.
 क) प्रयोजन म्हणजे काय ?
 ड) साहित्यिकाची अनुभव समृद्धी स्पष्ट करा.
 इ) जिज्ञासापूर्ती.
3. कोणत्याही दोन टीपा लिहा. 12
 अ) स्फूर्तीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 ब) साहित्यिकाची शैशववृत्ती.
 क) पलायनवाद.
 ड) कल्पनाशक्ती.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.2 : HINDI : HIN - 352

हिंदी साहित्य का इतिहास - I

(35054)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्.बी. पेन्सील का ही उपयोग किजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य है ।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक है ।

1. हिन्दी साहित्य के इतिहास का कालविभाजन तथा नामकरण की चर्चा कीजिए । 10

अथवा

निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

- 1) आदिकाल की धार्मिक पृष्ठभूमि को विशद कीजिए ।
- 2) रासो साहित्य का परिचय दीजिए ।
- 3) अमीर खुसरो का साहित्यिक परिचय दीजिए ।

2. कृष्णभक्ति साहित्य की विशेषताओं को बताइए । 10

अथवा

निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

- 1) भक्तिकाल की साहित्यिक पृष्ठभूमि को विशद कीजिए ।
- 2) रामभक्ति शाखा की विशेषताओं को बताइए ।
- 3) कबीरदास का परिचय दीजिए ।

3. रीतिकालीन काव्य की प्रवृत्तियों पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

- 1) बिहारी का साहित्यिक परिचय दीजिए ।
- 2) रीतिकाल की सामाजिक पृष्ठभूमि को विशद कीजिए ।
- 3) घनानंद का साहित्यिक परिचय दीजिए ।

4. अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए ।

- 1) पृथ्वीराज रासो ।
- 2) पद्मावत ।

आ) निम्नलिखित प्रश्नों के एक वाक्य में उत्तर लिखिए ।

- 1) विद्यापति की एक रचना का नाम लिखिए ।
- 2) आदिकाल के दो नाम लिखिए ।
- 3) रामचरितमानस के रचयिता कौन हैं ?
- 4) मीराबाई के आराध्य देवता कौन थे ?
- 5) बिहारी की प्रसिद्ध रचना कौनसी है ?
- 6) भूषण के काव्य में प्रयुक्त रस कौनसा है ?

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.2 : संस्कृत : SAN - 352
कादंबरी व भगवद्गीता (कर्मयोग)
(35084)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न 10 पैकी 10.

10

- 1) मधुसुदन कोणाचे नाव आहे?
- 2) कर्माचा सन्यास व कर्माचा योग यात काय श्रेष्ठ आहे?
- 3) या जगात सर्वात पवित्र काय आहे?
- 4) योग्याच्या कुळात कोणाचा जन्म होतो?
- 5) माया ही संकल्पना कोणत्या तत्वज्ञानातील आहे.
- 6) दुष्पिता वाक् म्हणजे काय?
- 7) श्रीकृष्णाच्या मते अमरत्व कोणाला प्राप्त होते?
- 8) श्रेष्ठ स्थान कोणाला लाभते?
- 9) ज्ञानाची प्राप्ती कोण करू शकतो?
- 10) मनुष्य केव्हा गोंधळून जातो?

2. भाषांतर करा. कोणतेही दोन

10

- 1) सत्त्वंरजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः ।
निबध्नान्ति महाबाहो देहे देहिनमव्ययम् ॥
तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयम् ।
सुखसंगेन बध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ॥
- 2) कर्म्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः ।
सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्यागं मनीषिणः ।
त्याज्यं दोषवदित्येके कर्म प्राहुर्विचक्षणाः ।
यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यमिति चापरे ॥
- 3) ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परंतप ।
कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैवर्गुणैः ॥
शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिराजर्जवमेव च ।
ज्ञानं विज्ञानमस्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥

3. ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. कोणतेही दोन

10

- 1) तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकायव्यवस्थितौ ।
- 2) संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकराकभौ ।
- 3) चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः ।

4. विवेचक परिच्छेद लिहा. कोणतेही दोन

10

- 1) त्रिगुणात्मक प्रकृति
- 2) दैवी संपदा व आसुरी संपदा
- 3) गीतेतील योग संकल्पना.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP B.3 : ENGLISH : ENG - 352
Twentieth Century English Literature - I
(35244)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.

Texts Prescribed :

- i) The Penguin Book of English verse – Edited by John Hayward (1987)
- ii) Poems of this century Edited by C.B. Cox & A.E. Dyson (1970)

1. Answer any one of the following. 12

- a) Discuss the various features of the 20th Century English poetry.

OR

b) Write short notes on any two of the following :

- i) Poetry of 1930s.
- ii) Modernist poetry.
- iii) Poetry of 1940s.
- iv) The movement poets.

2. Answer any one of the following :

14

a) Write a critical appreciation of "Old Man" by Edward Thomas.

OR

Consider "Leda and the Swan" as a sonnet.

OR

b) Write short notes on any two of the following :

i) Eliot's prayer to Virgin Mary in "Ash Wednesday".

ii) The title of the poem "Futility".

iii) Title of the poem "Leda and the Swan".

iv) The girl in "Old Man".

3. Answer any one of the following :

14

a) Comment on the use of imagery in "say this city has Ten Million Souls".

OR

Write a critical appreciation of "Light Breaks where No Sun Shines".

OR

b) Write short notes on any two of the following :

i) Human and animal behaviour presented in "Thrushes".

ii) Women at Faith Healing Ceremony.

iii) The narrator in "Say This City Has Ten Million Souls".

iv) Process of creation and pro-creation described in "Light Breaks where No Sun Shines".

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 006 / 007 / 008

SPECIAL PAPER - III : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 352
(A) Public Finance and Policies - I (35104) /
(B) Economics of Indian Agriculture - I (35105) /
(C) Research Methodology for Economics - I (35106)

P. Pages : 7

(A) Public Finance and Policies - I
(35104)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** question from Q. No. 3 to 5.
6. Draw neat diagram wherever necessary.
7. Figures to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences **any five**. **10**
- a) Define the Public Finance.
 - b) What is direct tax ?
 - c) What is meant by V.A.T.
 - d) Explain the meaning of government intervention.
 - e) What is meant by taxable capacity ?
 - f) What are the sources of non-tax public revenue ?
 - g) What is impact ?
 - h) State any two characteristics of ideal tax system.

2. Write short notes **any two**. 10
- a) Need of Government intervention.
 - b) Merits of direct taxes.
 - c) Proportional tax.
3. Explain the Role of public finance in developing countries. 10
4. What are the determinant of taxable capacity ? Explain. 10
5. Explain the approach of ability to pay. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - अ) सार्वजनिक आयव्ययाची व्याख्या द्या.
 - ब) प्रत्यक्ष कर म्हणजे काय ?
 - क) मुल्यवर्धित कराचा अर्थ सांगा.
 - ड) सरकारी हस्तक्षेपाचा अर्थ स्पष्ट करा.
 - इ) करदेय क्षमता म्हणजे काय ?
 - फ) सार्वजनिक उत्पन्नाचे करेतर मार्ग कोणते ?
 - ग) कराघात म्हणजे काय ?
 - ह) चांगल्या / आदर्श करपध्दतीची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) सरकारी हस्तक्षेपाची आवश्यकता.
 - ब) प्रत्यक्ष करांचे गुण.
 - क) समप्रमाण कर.
3. विकसनशील अर्थव्यवस्थेत सार्वजनिक आयव्ययाची भूमिका स्पष्ट करा. 10
4. करदेय क्षमतेचे निर्धारक घटक कोणते ? स्पष्ट करा. 10
5. कर आकारणी बाबत क्षमता दृष्टीकोन विशद करा. 10

(B) Economics of Indian Agriculture – I
(35105)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** questions from Q. No. 3 to 5.
6. Figures to the right indicate full marks.

1. Write answer two sentences **any five**. 10
 - a) What is meant by agriculture Economics ?
 - b) What is meant by commercial farming ?
 - c) Write any two demerits of green revolution.
 - d) State any two sources of agriculture irrigation.
 - e) Write the meaning of sprinkler and drip irrigation.
 - f) State the meaning of river link project.
 - g) What is meant by size of land holding ?
 - h) What do you meant by Low productivity of agriculture.

2. Write short notes on **any two**. 10
 - a) Role of agriculture in Indian Rural Development.
 - b) Problems of irrigation.
 - c) Mechanisation of agriculture.

3. Explain the main features of Indian Agriculture. 10

4. Describe the merits and demerits of green revolution. 10

5. State the measures to solve the problem of low productivity of Indian agriculture. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - अ) कृषी अर्थशास्त्र म्हणजे काय ?
 - ब) व्यापारी शेती म्हणजे काय ?
 - क) हरित क्रांतीचे कोणतेही दोन दोष लिहा.
 - ड) शेती पाणी पुरवठ्याची कोणतीही दोन साधने सांगा.
 - इ) तुषार सिंचन व ठिंबक सिंचनाचा अर्थ लिहा.
 - फ) नदीजोड प्रकल्पाचा अर्थ लिहा.
 - ग) धारण क्षेत्राचे आकारमान म्हणजे काय ?
 - ह) शेतीची अल्प उत्पादकता म्हणजे काय ?
2. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) भारताच्या ग्रामीण विकासात शेतीचे योगदान.
 - ब) जलसिंचनाच्या समस्या.
 - क) शेतीचे यांत्रिकीकरण.
3. भारतीय शेतीची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. 10
4. हरित क्रांतीच्या गुण-दोषाचे वर्णन करा. 10
5. भारतीय शेतीची उत्पादकता वाढविण्यासाठी उपाय-योजना सांगा. 10

(C) *Research Methodology for Economics – I*
(35106)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** questions from Q. No. 3 to 5.
6. Figures to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences **any five**: 10
 - a) State the meaning of research.
 - b) State the types of social research.
 - c) What do you mean by formulation of problem ?
 - d) State any two essential conditions for formulation of problem.
 - e) What is meant by hypothesis ?
 - f) State any two sources of hypothesis.
 - g) Define research design.
 - h) State the types of research design.
2. Write short notes on **any two**. 10
 - a) Essential conditions for formulation of problem.
 - b) Importance of hypothesis.
 - c) Objectives of research design.
3. Explain the characteristics of social research. 10
4. Describe the characteristics of hypothesis. 10
5. Explain the conditions of experimental research design. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतीही पाच. 10
 - अ) संशोधनाचा अर्थ सांगा.
 - ब) सामाजिक संशोधनाचे प्रकार सांगा.
 - क) समस्या सुत्रण म्हणजे काय ?
 - ड) समस्या सुत्रणासाठी आवश्यक असलेल्या कोणत्याही दोन अटी सांगा.
 - इ) गृहीतकृत्य म्हणजे काय ?
 - फ) गृहीतकृत्याची कोणतीही दोन उगमस्थाने सांगा.
 - ग) संशोधन आराखड्याची व्याख्या द्या.
 - ह) संशोधन आराखड्याचे प्रकार सांगा.
2. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) समस्या सुत्रणासाठी आवश्यक अटी.
 - ब) गृहीतकृत्याचे महत्त्व.
 - क) संशोधन आराखड्याची उद्दिष्टे.
3. सामाजिक संशोधनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. 10
4. गृहीतकृत्याच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा. 10
5. प्रयोगात्मक संशोधन आराखड्याच्या अटी स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER – III : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 352
Personnel Administration and Management - I
(35114)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** questions from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Write answers to the following questions in two sentences **any five.** 10
 - i) Explain the meaning of personnel administration.
 - ii) Explain the two characteristics of civil services.
 - iii) Explain the importance of 'Recruitment Process' in Administration.
 - iv) Who appoints the chief and members of U.P.S.C.
 - v) Explain any two benefits of Merit system in Recruitment.
 - vi) What is the meaning of pre – entry training ?
 - vii) Explain any two benefits of Retirement.
2. Write short notes on **any two** of the following. 10
 - i) Importance of personnel Administration.
 - ii) Political Neutrality.
 - iii) interview technique in civil recruitment.
 - iv) 'Right to strive" of civil servants.
 - v) State service public commission (SPSC).
3. Explain the methods of Determining qualification in recruitment of civil servants. 10
4. Explain the purpose of Retirement & kinds of retirement. 10
5. Explain the importance of training and objectives of training. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) कार्मिक प्रशासनाचा अर्थ सांगा.
 - 2) नागरी सेवेची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - 3) प्रशासनात भरती प्रक्रियेचे महत्त्व सांगा.
 - 4) केंद्रीय लोकसेवा आयोगाचे अध्यक्ष व सदस्य कोण नेमतात.
 - 5) भरतीच्या गुणवत्ता पध्दतीचे दोन फायदे सांगा.
 - 6) प्रवेश पूर्व प्रशिक्षण म्हणजे काय ?
 - 7) सेवानिवृत्तीचे दोन फायदे सांगा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा. 10
 - 1) कार्मिक प्रशासनाचे महत्त्व.
 - 2) राजकीय तटस्थता.
 - 3) सेवक भरतीतील 'मुलाखत तंत्र'.
 - 4) सनदी सेवकांचा संपाचा अधिकार
 - 5) राज्य लोकसेवा आयोग.
3. सनदी सेवकांच्या भरतीच्या पात्रता ठरविणाऱ्या पध्दतीचे वर्णन करा. 10
4. सेवा निवृत्तीचा हेतु व सेवानिवृत्तीचे प्रकार सांगा. 10
5. प्रशिक्षणाचे महत्त्व आणि प्रशिक्षणाचे उद्दिष्टे स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP E : HISTORY : HIS - 352
(A) History of China (1840-1960) (35124) /
(B) Expansion of the Maratha Power (1707 - 1761) (35125)

P. Pages : 4

(A) *History of China (1840-1960) (35124)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - i) When did the first opium war take place ?
 - ii) Write the two provision of treaty of Nanking ?
 - iii) Which has established 'Tung-Meng-Hui' organisation.
 - iv) Where did the 4th May movement break.
 - v) Which was the China Trading concern with European countries ?
 - vi) Give any two reasons of the Chinese Revolution of 1911.
 - vii) Who was two founder member of Chinese Communist Party ?
 - viii) Who was the leader of 'Long March' ?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Open door policy.
 - ii) The first opium war.
 - iii) Foreign policy of China.
3. Write the causes of 'Taiping Rebellion' in China. 10
4. Explain the causes of Chinese Revolution of 1911. 10
5. Evaluate the achievement of Chang-Kai-Shek in China. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) पहिले अफूचे युद्ध कोणत्या वर्षी घडून आले ?
 - 2) नानकिंगच्या तहातील दोन तरतुदी लिहा.
 - 3) तुंग-मॅंग-हुई या संघटनेची स्थापना कोणी केली ?
 - 4) 4 मे च्या चळवळीचा उद्रेक प्रथम कोठे झाला ?
 - 5) परकियांशी व्यापार करणारी चीनी संघटना कोणती ?
 - 6) 1911 च्या चीनी राज्यक्रांतीची दोन कारणे द्या.
 - 7) चीनी कम्युनिस्ट पक्षाचे दोन संस्थापक सदस्य कोण होते ?
 - 8) प्रदीर्घ कुच (Long March) चे नेतृत्व कोणाकडे होते ?
2. कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा. 10
 - 1) मुक्तद्वार धोरण.
 - 2) अफूचे पहिले युद्ध.
 - 3) चीनचे परराष्ट्रीय धोरण.
3. चीनमधील तायपिंग बंडाची कारणे लिहा. 10
4. 1911 च्या चीनी राज्यक्रांतीची कारणे स्पष्ट करा. 10
5. चॅंग - कै - शेक च्या कामगिरीचे मुल्यमापन करा. 10

(B) Expansion of the Maratha Power (1707 - 1761) (35125)**Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates.:**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - 1) Where and when did Chha. Shahu's coronation held ?
 - 2) Write the names of 'Charts' brought by Balaji Vishwanath from Delhi ?
 - 3) Write the period of Peshwa Bajirao – I ?
 - 4) Where and when was Chimaji Appa died ?
 - 5) When did Peshwa Balaji Bajirao's held ?
 - 6) Where did Jane 1760's war between Dattaji Shinde & Ah. Abdali ?
 - 7) State the two effects of the Third battle of Panipat ?
 - 8) Who defeated by Abdali in Third battle of Panipat ?
2. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - 1) Maharani Tarabai.
 - 2) Chimaji Appa
 - 3) Relation of Balaji Bajirao and Raghuji Bhosle.
3. Estimate the Achievements of Balaji Vishwanath ? 10
4. Explain the Peshwa Bajirao – I policy of Expansion in North ? 10
5. Trace the circumstances leading to the Third battle of Panipat. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) छ. शाहूचा राज्याभिषेक कोठे आणि कधी झाला ?
 - 2) बाळाजी विश्वनाथाने दिल्लीहून कोणत्या सनदा आणल्या ?
 - 3) पहिल्या बाजीरावाचा कालखंड लिहा ?
 - 4) चिमाजी आप्पाचा मृत्यू कोठे व कधी झाला ?
 - 5) बाळाजी बाजीराव पेशवा कधी झाला ?
 - 6) जाने 1760 मध्ये दत्ताजी शिंदे व अ. अब्दाली यांच्यात कोठे लढाई झाली ?
 - 7) तिसऱ्या पानिपत युद्धाचे दोन परिणाम सांगा.
 - 8) तिसऱ्या पानिपत युद्धात अब्दालीने कोणाचा पराभव केला ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा. 10
 - 1) महाराणी ताराबाई.
 - 2) चिमाजी आप्पा.
 - 3) बाळाजी बाजीराव - रघुजी भोसले संबंध.
3. बाळाजी विश्वनाथाच्या कामगिरीचे वर्णन करा ? 10
4. पहिला बाजीराव पेशव्याच्या उत्तरेकडील राज्यविस्ताराची माहिती स्पष्ट करा ? 10
5. पानिपतच्या तिसऱ्या युद्धात कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचा मागोवा घ्या ? 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 012 / 013

SPECIAL PAPER - III : GROUP F : GEOGRAPHY : GG - 352
(A) Environmental Geography (New) (35415) /
(B) Geographical Thoughts (New) (35515)

P. Pages : 8

(A) Environmental Geography (New) (35415)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
 2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
 3. Students should note, no supplement will be provided.
 4. All questions are compulsory.
 5. Figures to right indicate full marks.
 6. Use of map stencils is allowed.
-
1. a) Choose the appropriate alternative from given below and rewrite the correct statement. 2
 - 1) In India, about percent area is under forests.
a) 21 b) 11 c) 33 d) 31
 - 2) Grass → Rabbit → → Tiger
a) Snake b) Grasshopper c) Deer d) Fox
 - b) Write true or false, if false rewrite the correct statement. 2
 - 1) Ecology is a branch of Biology.
 - 2) Gir sanctuary in Gujarat is famous for tigers.
 - c) Write answer in one sentence. 2
 - 1) What is tertiary consumer?
 - 2) What is sound pollution?
 - d) Give the correct geographical term for the following statements. 2
 - 1) Unit to express the intensity of sound.
 - 2) Materials from environment used by man to fulfill his needs.

2. Write short answers **any two**. 8
- 1) Explain the main types of environment.
 - 2) What are decomposers? Explain their importance in environment.
 - 3) Explain green house effect.
3. Write answers in brief.
- a) Write the causes of sound pollution. 3
- OR**
- Explain the causes of solid waste pollution.
- b) Explain the need for conservation of natural resources. 3
- OR**
- Explain the effects of air pollution on plants and animals.
- c) Explain the relationship between religious rituals and water pollution. 2
- OR**
- Explain food chain with diagram.
4. Explain/describe in brief.
- a) Explain the scope of environmental Geography. 4
- OR**
- Explain the ecological approach to study Environmental Geography.
- b) Suggest measures to control air pollution. 4
- OR**
- Explain the effects of ozone depletion.
5. Write short notes **any two**. 8
- 1) Marine ecosystem.
 - 2) Water pollution control Act.
 - 3) Soil conservation.

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. स्टेन्सिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे. (नकाशा स्टेन्सिल)

1. अ) अचुक पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा.

2

1) भारतातील वनाखालील क्षेत्र सुमारे..... टक्के आहे.
अ) 21 ब) 11 क) 33 ड) 31

2) गवत → ससा → → वाघ
अ) साप ब) नाकतोडा क) हरिण ड) कोल्हा

ब) चुक की बरोबर ते लिहा व वाक्य चुक असल्यास ते बरोबर करून लिहा.

2

1) परिस्थितीकी ही जीवशास्त्राची एक शाखा आहे.
2) गुजरातमधील गीर अभयारण्य वाघांसाठी प्रसिध्द आहे.

क) एक वाक्यात उत्तरे लिहा.

2

1) तृतीयक भक्षक म्हणते काय?
2) ध्वनी प्रदुषण म्हणजे काय?

ड) खालील विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा.

2

1) ध्वनीची तीव्रता व्यक्त करण्याचे एकक
2) पर्यावरणातील पदार्थ ज्यांचा वापर मानव स्वतःच्या गरजा भागविण्यासाठी करतो.

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
 1) पर्यावरणाचे प्रमुख प्रकार स्पष्ट करा.
 2) विघटक म्हणजे काय? पर्यावरणातील त्यांचे महत्व स्पष्ट करा.
 3) हरितगृह परिणाम स्पष्ट करा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा. 3
 अ) ध्वनी प्रदुषणाची कारणे लिहा.
 किंवा
 घनकचरा प्रदुषणाची कारणे स्पष्ट करा.
 ब) नैसर्गिक साधनसंपत्तीच्या संवर्धनाची गरज स्पष्ट करा. 3
 किंवा
 वायु प्रदुषणाचा वनस्पती व प्राणी यांच्यावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा.
 क) धार्मिक कार्य व जलप्रदूषण यांचा संबंध स्पष्ट करा. 2
 किंवा
 सुबक आकृतीच्या सहाय्याने अन्नसाखळी स्पष्ट करा.
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण / वर्णन करा.
 अ) पर्यावरण भूगोलाची व्याप्ती स्पष्ट करा. 4
 किंवा
 पर्यावरण भूगोलाच्या अभ्यासाची परिस्थितीकी अभ्यास पद्धती स्पष्ट करा.
 ब) हवा प्रदूषणावर प्रतिबंधात्मक उपाय सुचवा. 4
 किंवा
 ओझोन ऱ्हासाचे परिणाम स्पष्ट करा.
5. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 8
 1) सागरी परिसंस्था.
 2) जल प्रदूषण नियंत्रण कायदा
 3) मृदा संवर्धन.

(B) Geographical Thoughts (New) (35515)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figure to the right indicate full marks.
6. Draw neat maps & diagrams whenever necessary.
7. Use of maps stencils is allowed.

1. a) Choose the appropriate alternative from those given below and rewrite the correct sentence. 2

- i) is the first contentor of possibilism.
 a) Vidal - de - la - Blache b) Jean Brunche
 c) W. M. Davis d) Febbare

- ii) is the father of geography.
 a) Hecattius b) Aristotal
 c) Bhaskaracharya d) Strabo

b) Write true or false. If false, rewrite the correct sentence. 2
 i) Indian philosopher assert his concept of origin of universe.
 ii) W. M. Davis is related to German School.

c) Write answer in one sentence. 2
 i) Who used the term of climatology firstly?
 ii) Who is the father of possibilism?

d) Give correct geographical term for the following statements. 2
 i) Which term uses for general geography?
 ii) Place location determinant lines on the Earth.

2. Write short answer any two. 8
 i) Write any four geographical concepts of Humboldt.
 ii) Write the arguments of Geographical development in Greek.
 iii) Write the basic principles of spatial organization.

3. Write answer in brief.

a) Write the contribution of pomponius Mela in Geography. 3

OR

State the geographical contribution of arab geographer Ibn-Khaldun.

b) What do you mean by Dark age? 3

OR

State the contribution of Indian geographer about size of the Earth.

c) Write name of the stages of "cycle of Erosion" furnished by Davis. 2

4. Explain / Describe in brief.

a) Explain the contribution of Emmanual kant in Geography. 4

OR

Describe the geographical concepts of vidal-de-la-Blache.

b) Explain the concept of sustainable development. 4

OR

Describe the contribution of ancient Indian Sources to information regarding Geography of India.

5. Write short notes any two.

i) Contribution of Brahmagupta in Geography. 8

ii) Pays

iii) Longitudes.

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
8. नकाशा स्टेन्सिल वापरण्याची परवानगी आहे.

1. अ) खालील दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून बरोबर वाक्य पुन्हा लिहा. 2
 - 1) संभववादाचे प्रतिपादन सर्वप्रथम..... यांनी केले.
 अ) विदाल-द-ला-ब्लाश ब) जीन ब्रुश
 क) डब्ल्यू. एम. डेविस ड) फेबरे
 - 2) हा भूगोलाचा जनक होय.
 अ) हॅकॅटियस ब) ॲरिस्टाटल
 क) भास्कराचार्य ड) स्ट्रॅबो
- ब) खालील विधाने चुक की बरोबर ते लिहा. चुक असल्यास बरोबर वाक्य पुन्हा लिहा. 2
 - 1) भारतीय तत्त्ववेत्त्यांनी विश्व उत्पत्तीची संकल्पना मांडली.
 - 2) डब्ल्यू. एम. डेविस हे जर्मन विचारधारेची संबंधित आहेत.
- क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
 - 1) क्लायमॅटोलाजी ही संज्ञा सर्वप्रथम कोणी वापरली.
 - 2) संभववादाचा जनक कोण?
- ड) खालील दिलेल्या विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2
 - 1) सामान्य भूगोला करीता वापरण्यात आलेली संज्ञा
 - 2) पृथ्वीवरील स्थळाचे स्थान निश्चित करणाऱ्या रेषा.

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) हॅम्बोल्ट यांच्या कोणत्याही चार भौगोलिक संकल्पना सांगा.
 - 2) ग्रीसमधील भूगोलशास्त्रीय विकासाची कारणीमिमांसा लिहा.
 - 3) प्रादेशिक संगठनाचे मुलभूत तत्व सांगा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा.
- अ) पाम्पोनियस मेला यांचे भूगोलातील योगदान सांगा. 3
- किंवा
- इब्न- खाल्दूम या अरब भूगोलतज्ञाचे भौगोलिक योगदान सांगा.
- ब) अंधार युग म्हणजे काय? 3
- किंवा
- पृथ्वीच्या आकारासंबंधात भारतीय भूगोलतज्ञांचे योगदान सांगा.
- क) डेव्हिसने सांगितलेल्या उत्खनन चक्रातील अवस्थांची नावे लिहा. 2
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण/ वर्णन करा.
- अ) इम्पॅन्युयल कान्टचे भूगोलातील योगदान स्पष्ट करा. 4
- किंवा
- विदाल - द- ला- ब्लाशच्या भौगोलिक संकल्पनाचे वर्णन करा.
- ब) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा. 4
- किंवा
- भारताच्या भूगोलासंदर्भात प्राचीन भारतीय माहिती स्रोतांचे वर्णन करा.
5. टिपा लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) ब्रम्हगुप्ताचे भूगोलातील योगदान
 - 2) सुक्ष्म भौगोलिक प्रदेश
 - 3) देशांतर.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP G : PSYCHOLOGY : PSY - 352 :
(A) Research Methodology (35174) /
(B) Behaviour Modification (35175)

P. Pages : 4

(A) Research Methodology
(35174)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - a) What is mean by irrelevant variable ?
 - b) Define null hypothesis.
 - c) Give the definition of systematic variance.
 - d) What is mean by within variance ?
 - e) State the criteria of research design.
 - f) Give the definition of research proposal.
 - g) What is mean by research report ?
 - h) Write the full form of APA publication manual.
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - a) Methods of probability sampling.
 - b) Steps in research report writing.
 - c) Hypothesis and time schedule in research proposal.
3. What is scientific research ? State the nature of scientific research. 10
4. Explain the criteria of sample selection. 10
5. Discuss on types of research design. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
 - 1) असंबंधित परिवर्तक म्हणजे काय ?
 - 2) अभेद गृहीतकांची / अभ्युपगमची व्याख्या द्या.
 - 3) पध्दतशीर प्रचरणाची व्याख्या द्या.
 - 4) अंतर्गत प्रचरण म्हणजे काय ?
 - 5) संशोधन आराखडा निकष सांगा.
 - 6) संशोधन प्रस्तावाची व्याख्या लिहा.
 - 7) संशोधन अहवाल म्हणजे काय ?
 - 8) एपीए पब्लिकेशन मॅन्यूअलचे विस्तृत रूप लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा. 10
 - 1) संभाव्य नमूनाचयनाच्या पध्दती.
 - 2) संशोधन अहवाल लिखानातील पायऱ्या.
 - 3) संशोधन प्रस्तावातील गृहीतके व कालयोजना.
3. शास्त्रीय संशोधन म्हणजे काय ? शास्त्रीय संशोधनाचे स्वरूप सांगा. 10
4. नमूना निवडीचे निकष स्पष्ट करा. 10
5. संशोधन आखणीच्या प्रकारांची चर्चा करा. 10

- Instructions to Candidates :
1. Do not write anything on question paper except Seat No.
 2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
 3. Students should note, no supplement will be provided.
 4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
 5. Write any two question from Q. No. 3 to 5.
 6. All question carry equal marks.
 7. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10

- a) What is mean by behaviour.
- b) When stimulus generalization occurs.
- c) What is mean by extinction.
- d) Who developed the PSI behavioral approach of teaching.
- e) State the types of intermittent reinforcement.
- f) What is mean by behavior modification.
- g) Write any two factors influencing the effectiveness of extinction.
- h) What is mean by stimulus control.

2. Write short notes on any two of the following. 10

- a) Guidelines for the effective application of extinction.
- b) Guidelines for the effective application of positive reinforcement.
- c) Differential reinforcement of low rates.

3. Discuss on the types of reinforcement schedules. 10

4. How behavior modification is beneficial for the field of medical and health care? Explain. 10

5. Describe the factors determining the effectiveness of stimulus discrimination training. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
 - 1) वर्तन म्हणजे काय ?
 - 2) उद्दीपक सामान्यीकरण केव्हा घडते ?
 - 3) विलोपन म्हणजे काय ?
 - 4) पी. एस. आय हा अध्यापनाचा वार्तनिक दृष्टिकोन कोणी विकसित केला ?
 - 5) खंडित प्रबलनाचे प्रकार सांगा.
 - 6) वर्तन परिवर्तन म्हणजे काय ?
 - 7) विलोपनाच्या परिणामकारकतेवर परिणाम करणारे कोणतेही दोन घटक लिहा.
 - 8) उद्दीपक नियंत्रण म्हणजे काय ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा. 10
 - 1) विलोपनाच्या प्रभावी उपयोजनाची मार्गदर्शक तत्त्वे.
 - 2) धनात्मक प्रबलकाच्या प्रभावी उपयोजनाची मार्गदर्शक तत्त्वे.
 - 3) कमी प्रमाणाची भेदनिक प्रबलक.
3. प्रबलन कार्ययोजना लेखांच्या प्रकारांची चर्चा करा. 10
4. वर्तन परिवर्तन हे वैद्यकिय व आरोग्य काळजी ह्या क्षेत्रास कसे फायदेशीर आहे ? स्पष्ट करा. 10
5. उद्दीपक भेदन प्रशिक्षणाची परिणामकारकता ठरविणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

**SPECIAL PAPER - III : GROUP H : DEFENCE & STRATEGIC STUDIES :
DEF - 352**

**(A) Contemporary Study of War & Peace - I (35204) /
(B) Role of Military and Civil Society in Disaster - I (35205)**

P. Pages : 4

(A) Contemporary Study of War & Peace - I (35204)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five**. 10
 - a) What is Technological power?
 - b) When did cold war start?
 - c) State the meaning of Detente.
 - d) State the one example of Detente.
 - e) What is meaning of Deterrence?
 - f) State the one example of Deterrence.
 - g) State the objective of Balance of Power.
 - h) What do you mean by simple Balance of Power?
2. Write short notes on **any two** of the following. 10
 - a) Nature of Detente
 - b) Credibility of Deterrence.
 - c) Ways of maintaining Balance of power.
3. Explain detail the concept of cold war. 10
4. Explain the detail theory of Nuclear Deterrence. 10
5. Explain the detail today's Balance of Power. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण राहतील.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच.

10

- क) तंत्रविज्ञान शक्ती म्हणजे काय?
- ख) शितयुद्धाचा प्रारंभ केव्हा झाला?
- ग) देतांतचा अर्थ सांगा.
- घ) तनाव शैथिल्याचे एक उदाहरण सांगा.
- च) प्ररोधनाचा अर्थ काय?
- छ) प्ररोधनाचे एक उदाहरण सांगा.
- ज) सत्ता संतूलनाचा उद्देश सांगा.
- झ) साधारण सत्ता संतूलन म्हणजे काय?

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

10

- अ) तनाव शैथिल्याचे स्वरूप
- ब) प्ररोधनातील विश्वासार्हता.
- क) सत्ता संतूलनाचे मार्ग

3. शितयुद्धाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

10

4. आण्विक प्ररोधनाचा सिध्दांत सविस्तर स्पष्ट करा.

10

5. आजच्या स्थितीत सत्ता संतूलन सविस्तर स्पष्ट करा.

10

(B) Role of Military and Civil Society in Disaster - I (35205)**Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates :**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 and 2 are compulsory.
5. Write **any two** questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences **any five**. **10**
 - a) What are the types of Disaster?
 - b) What is effects of land warfare Disaster?
 - c) What is Terrorism?
 - d) State the effects of Radiological Disaster?
 - e) What is chemical Disaster management?
 - f) What is Disaster?
 - g) What are duties of Various agencies from nuclear Disaster?
 - h) What are the effects of chemical Disaster?
2. Write short notes on **any two** of the following. **10**
 - a) Historical development of disaster management.
 - b) Air warfare and Disaster.
 - c) Nuclear Disaster management.
3. Explain in detail the war and disaster. **10**
4. Explain in detail the Radiological Disaster. **10**
5. State the WMD terrorism and security management. **10**

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण राहतील.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - क) आपत्तीचे प्रकार कोणते आहेत.
 - ख) भू-युद्ध आपत्तीचे परिणाम कोणते?
 - ग) दहशतवाद म्हणजे काय?
 - घ) किरणोत्सर्ग आपत्तीचे परिणाम सांगा.
 - च) रासायनिक आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय?
 - छ) आपत्ती म्हणजे काय?
 - ज) आण्विक आपत्ती पासून बचाव करणाऱ्या संघटनांची कर्तव्य कोणती?
 - झ) रासायनिक आपत्तीचे परिणाम कोणते?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) आपत्ती व्यवस्थापनाचा ऐतिहासिक विकास.
 - ब) हवाई युद्ध धारणा आणि आपत्ती.
 - क) आण्विक आपत्ती व्यवस्थापन.
3. युद्ध आणि आपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा. 10
4. किरणोत्सारी आपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा. 10
5. जनसंहाराच्या शस्त्रांनी सज्ज असलेले दहशतवादी आणि सुरक्षा व्यवस्थापन स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - III : GROUP J : SOCIOLOGY : SOC - 352
Techniques of Sociological Research - I
(35284)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - i) What is Science?
 - ii) What is Applied Research?
 - iii) What is Research problem?
 - iv) Define Hypothesis.
 - v) What is non probability sampling?
 - vi) What is social Research?
 - vii) State the meaning of Research Design.
 - viii) What is probability sampling?
2. Write short notes on any two. 10
 - i) Pure Research.
 - ii) Any two sources of Hypothesis.
 - iii) Any two qualities of good sampling.
3. Explain the Essential Qualities of Social Research. 10
4. State the Importance of Hypothesis in Social Research. 10
5. Explain the limitations of sampling. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

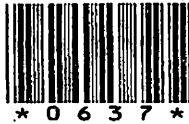
सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 अनिवार्य.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) शास्त्र म्हणजे काय ?
 - 2) व्यावहारिक संशोधन म्हणजे काय ?
 - 3) समस्या सुत्रण म्हणजे काय ?
 - 4) गृहितकाची व्याख्या लिहा.
 - 5) असंभाव्यता नमूना निवड म्हणजे काय ?
 - 6) सामाजिक संशोधन म्हणजे काय ?
 - 7) संशोधन आराखड्याचा अर्थ सांगा.
 - 8) संभाव्यता नमूना निवड म्हणजे काय ?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - 1) शुध्द संशोधन.
 - 2) गृहितकृत्याचे कोणतेही दोन उगमस्रोत.
 - 3) चांगल्या नमूना निवडीचे कोणतेही दोन गुण.
3. सामाजिक संशोधकाचे आवश्यक गुण स्पष्ट करा. 10
4. सामाजिक संशोधनातील गृहितकृत्याचे महत्व सांगा. 10
5. नमुना निवडीच्या मर्यादा स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP J : SOCIOLOGY : SOC - 351
Indian Society Structure and Change - I
(35281)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two question from 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - i) What is Endogamy ?
 - ii) What is Diversity ?
 - iii) State the meaning of family.
 - iv) State the definition of Tribal Society.
 - v) State the meaning of caste.
 - vi) What is marriage ?
 - vii) When and where rise of sindhu culture ?
 - viii) State the definition of rural society.
2. Write short notes on any two. 10
 - i) Any two characteristics of urban society.
 - ii) Any two characteristics of Tribal society.
 - iii) Exogamy.
3. Explain the changing nature of rural society. 10
4. State the characteristics of caste system. 10
5. Write an essay on unity and diversity. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) आंतर्विवाह म्हणजे काय ?
 - 2) विविधता म्हणजे काय ?
 - 3) कुटुंबाचा अर्थ सांगा.
 - 4) आदिवासी समाजाची व्याख्या सांगा.
 - 5) जातीचा अर्थ सांगा.
 - 6) विवाह म्हणजे काय ?
 - 7) सिंधु संस्कृतीचा उदय कोठे व केव्हा झाला.
 - 8) ग्रामीण समाजाची व्याख्या सांगा.
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - 1) शहरी समाजाची दोन वैशिष्ट्ये.
 - 2) आदिवासी समाजाची दोन वैशिष्ट्ये.
 - 3) बहिर्विवाह.
3. ग्रामीण समाजाचे बदलते स्वरूप स्पष्ट करा. 10
4. जातीव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये विषद करा. 10
5. विविधता आणि ऐकतेवर निबंध लिहा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

Special Paper - IV : Group B.1 : Marathi : MAR - 353
सामान्य भाषा विज्ञान (35027)

P. Pages : 1

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. वागिंद्रियाची रचना व कार्य स्पष्ट करा. 16
किंवा
रुपिका, रुपिम, रुपिकांतर स्पष्ट करा.
2. पुढील पैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. 12
अ) भाषिक संदेशन आणि भाषेतर संदेशन स्पष्ट करा.
ब) अल्पप्राण व्यंजने आणि महाप्राण व्यंजने स्पष्ट करा.
क) स्वनिनिश्चतीचे तत्वे सांगा.
ड) आशयबोधक रुपिम आणि कार्यकर रुपिम स्पष्ट करा.
इ) 'भाषा संकेतावर आधारलेली असते' स्पष्ट करा.
3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा. 12
अ) स्वन, स्वनिम, स्वानांतर.
ब) अर्थाच्या विविध व्याख्या.
क) स्वनिम विनियोगाचे प्रकार.
ड) खंडाधिष्ठीत स्वनिम.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP B.3 : ENGLISH : ENG - 353
Indian Writing in English (20th Century) - I
(35247)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to right indicate full marks.

Texts proscribed :-

- 1) 'A handful of Rice' by Kamala Markandaya.
- 2) 'Silence! The court is in session.' by Vijay Tendulkar.

1. a) Give a brief survey of post Independence Indian English Novel. 12

OR

- b) Write short notes on any two of the following.

- i) Various themes in Indian English Novel.
- ii) East-West encounter in post Independence English Drama.
- iii) Sex as a theme of Indian English Drama.
- iv) Elements of illusion and reality in Indian English Drama.

2. a) Discuss the socio-cultural and economic elements in 'A Handful of Rice' 14

OR

Discuss the appropriateness of the title 'A Handful of Rice'.

OR

b) Write short notes on any two of the following.

- i) Jayamma as a dominant character in 'A Handful of Rice'.
- ii) Ravi as an angry young man.
- iii) The theme of hunger and poverty of 'A Handful of Rice'.
- iv) Indianness in 'A Handful of Rice'.

3. a) Comment on violence sex syndrome in the play 'silence! The court is in session'. 14

OR

Explain the Inter- personal relationship in 'silence! The court is in session'.

OR

b) Write short notes on any two of the following.

- i) Humour in 'Silence! The court is in Session'.
- ii) The end of the play ' Silence! The court is in session'.
- iii) The verdict in the play 'Silence! The court is in session'.
- iv) The role of Balu Rokade in 'Silence! The court is in session'.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 033 / 034

SPECIAL PAPER - IV : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 353
(A) International Trade & Practices - I (35107) /
(B) Indian Banking & Practices - I (35108)

P. Pages : 4

(A) International Trade & Practices - I (35107)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from Q. No. 3 to 5.
6. Figure to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - i) State the meaning of Inter-regional trade.
 - ii) State any two Gains of International trade.
 - iii) What is meant by terms of trade?
 - iv) What is meant by Free trade policy?
 - v) What is meant by 'B.O.P.'?
 - vi) Explain the two causes of disequilibrium of balance of payments.
 - vii) What is meant by exchange control?
 - viii) Write two demerits of exchange control.
2. Write short notes on any two. 10
 - a) Importance of the study of International Economics.
 - b) Arguments for protection policy of trade.
 - c) Fixed Exchange Rate.
3. State & Explain the factors influencing terms of trade. 10
4. Explain the 'Current account' and 'Capital accounts' of Balance of Payments. 10
5. Explain the objectives of exchange control. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही पाच. 10
 - i) आंतर प्रादेशिक व्यापाराचा अर्थ सांगा.
 - ii) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे दोन फायदे सांगा.
 - iii) व्यापारशर्ती म्हणजे काय?
 - iv) खुल्या व्यापाराचे धोरण म्हणजे काय?
 - v) व्यवहारतोल म्हणजे काय?
 - vi) व्यवहार तोलाच्या असंतुलनाची दोन कारणे स्पष्ट करा.
 - vii) विनिमय नियंत्रण म्हणजे काय?
 - viii) विनिमय नियंत्रणाचे दोन दोष लिहा.
2. खालीलपैकी दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व.
 - ब) संरक्षणात्मक व्यापार धोरणाचे बाजूचे युक्तीवाद.
 - क) स्थिर विनिमयदर.
3. व्यापारशर्ती ठरविणारे घटक सांगा आणि स्पष्ट करा. 10
4. व्यवहारतोलाचे 'चालुखाते' आणि 'भांडवली खाते' स्पष्ट करा. 10
5. विनिमय नियंत्रणाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा. 10

(B) Indian Banking & Practices - I (35108)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 & 2 are compulsory.
5. Attempt **any two** questions from question no. 3 to 5.
6. Figures to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences (**any five**). 10
 - a) What do you mean by bank?
 - b) What is meant by branch banking?
 - c) What do you mean by development bank.
 - d) State any two Limitations of credit creation.
 - e) State any two reforms in banking system.
 - f) What is meant by quantitative measures of credit control?
 - g) State any two advantages of ATM.
 - h) What is meant by internet banking?
2. Write short notes on **any two**. 10
 - a) Disadvantages of unit banking.
 - b) Modern functions of commercial banks.
 - c) Quantitative measures of credit control.
3. Explain the disadvantages of branch banking. 10
4. Describe the role of commercial banks in economic development of India. 10
5. Explain the functions of Reserve Bank of India (RBI). 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा (कोणतीही पाच). 10
 - अ) बँक म्हणजे काय?
 - ब) शाखा बँक पध्दती म्हणजे काय?
 - क) विकास बँक म्हणजे काय?
 - ड) पतनिर्मितीच्या कोणत्याही दोन मर्यादा सांगा.
 - इ) बँक व्यवसायातील कोणत्याही दोन सुधारणा सांगा.
 - फ) पतनियंत्रणाची संख्यात्मक साधने म्हणजे काय?
 - ग) ATM चे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
 - ह) इंटरनेट बँकिंग म्हणजे काय?
2. कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. 10
 - अ) एकक/ एकावयवी बँक पध्दतीचे तोटे.
 - ब) व्यापारी बँकांची आधुनिक कार्ये.
 - क) पतनियंत्रणाची संख्यात्मक साधने.
3. शाखा बँक पध्दतीचे दोष स्पष्ट करा. 10
4. भारताच्या आर्थिक विकासातील व्यापारी बँकाची भूमिका विशद करा. 10
5. भारतीय रिझर्व बँकेची (RBI ची) कार्ये स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 353
Modern Political Analysis - I
(35117)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Write answers in two sentence (any five). 10
 - 1) What is the Feed-back process?
 - 2) State two factors which influence the Political culture.
 - 3) State two Characteristics of Political Socialization.
 - 4) Define Political Culture.
 - 5) What is Political System.
 - 6) Who Formulated the Structural Functional Approach?
 - 7) State two Characteristics of Political System.
 - 8) Define Political Analysis.
2. Write short notes on any two. 10
 - 1) Structural Functional Approach.
 - 2) Importance of Political Socialization.
 - 3) Traditional Political Analysis.
 - 4) The Importance of Symbols in Political Culture.
3. Explain Basic elements of Political Culture. 10
4. Explain the Influence of education and Family in the process of Political Socialization. 10
5. Elucidate the working of Political system. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
 2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
 3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
 4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
 5. प्रश्न क्रमांक 1 व 2 आवश्यक आहेत.
 6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न लिहा.
 7. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
-
1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) प्रत्यादान प्रक्रिया म्हणजे काय.
 - 2) राजकीय संस्कृतीवर प्रभाव पाडणारे दोन घटक.
 - 3) राजकीय सामाजीकरणाची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - 4) राजकीय संस्कृतीची व्याख्या.
 - 5) राजकीय व्यवस्था म्हणजे काय.
 - 6) रचनात्मक कार्यवादी दृष्टीकोन कोणी मांडला.
 - 7) राजकीय व्यवस्थेची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - 8) राजकीय विश्लेषणाची व्याख्या.

 2. खालील पैकी दोहोंवर टीपा लिहा. 10
 - 1) रचनात्मक कार्यवादी दृष्टीकोन.
 - 2) राजकीय सामाजीकरणाचे महत्त्व.
 - 3) परंपरागत राजकीय विश्लेषण.
 - 4) राजकीय संस्कृतीत प्रतीकांचे महत्त्व.

 3. राजकीय संस्कृतीचे आधारभूत घटक स्पष्ट करा. 10

 4. राजकीय सामाजीकरणाच्या प्रक्रियेत शिक्षण आणि कुटुंब संस्था यांचा प्रभाव स्पष्ट करा. 10

 5. राजकीय व्यवस्थेची कार्यपध्दती स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP E : HISTORY : HIS - 353
Political History of Medieval India (1206 - 1707)
(35127)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from question no. 3 to 5.
6. All questions are carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences Any five. 10
 - i) Explain the Importance of numismatic as source of medieval history of India.
 - ii) Give names of the two foreign travellers of medieval India.
 - iii) When did the first war of Tarain fought?
 - iv) Who was the founder of Sultnate?
 - v) Who was Babur?
 - vi) Why did Akbar found 'Din-E-Ilahi'?
 - vii) Who was Mohammad Gawan?
 - viii) Who was Krishna devaraya?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Sultana Rezia.
 - ii) State the five effects of Aurangzeb's Policy of south.
 - iii) Harihar and Bukka.
3. Give an account of the Litarary sources in medieval India. 10
4. State the achievement and ability of Shershaha Suri. 10
5. Explain the causes of Decline of the vijaynagar empire. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक एक आणि दोन सोडविणे आवश्यक आहे.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही पाच. 10
 - 1) मध्ययुगीन भारताच्या इतिहासाचे साधन म्हणून नाण्यांचे महत्त्व सांगा.
 - 2) मध्ययुगीन भारतातील दोन परकीय प्रवाशांची नावे सांगा.
 - 3) तराईनचे पहिले युद्ध कधी झाले?
 - 4) सुलतानशाहीचा संस्थापक कोण होता?
 - 5) बाबर कोण होता?
 - 6) अकबराने दिन-इ-इलाहीची स्थापना का केली?
 - 7) महंमद गवान कोण होता?
 - 8) कृष्णदेवराय कोण होता?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. 10
 - 1) सुलताना रझिया.
 - 2) औरंगजेबाच्या दक्षिण धोरणाचे पाच परिणाम.
 - 3) हरिहर व बुक्क.
3. मध्ययुगीन भारतातील वाडःमयीन साधनांचा आढावा घ्या. 10
4. शेरशहा सुरीची कामगिरी सांगून योग्यता स्पष्ट करा. 10
5. वियजनगर साम्राज्याच्या - हासाची कारणे स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP H :
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES : DEF - 353
(A) Geo Strategy (35207) /
(B) Defence Economics (35208)

P. Pages : 4

(A) Geo Strategy (35207)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from Q. No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - 1) What is Geo-strategy?
 - 2) State the strategical importance of Andaman.
 - 3) Give the meaning of frontiers.
 - 4) State the Importance of Territorial waters.
 - 5) State the strategic Importance of open sea.
 - 6) State the concept of Territorial waters.
 - 7) Give the Importance of Geostrategical minerals.
 - 8) State the problems of Land locked states.
2. Write short notes any two of the following. 10
 - 1) Important of oil in wartime.
 - 2) Strategic Location of Diego Garcia.
 - 3) Territorial water.
3. Explain the Geostrategical Importance of Northen Border. 10
4. Explain the scope and Importance of Geostrategy. 10
5. Explain the Geostrategical Importance of Afghanistan. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) भु-सामरिकता म्हणजे काय?
 - 2) अंदमानचे सामरिक महत्व सांगा.
 - 3) सिमा प्रदेशाचा अर्थ द्या.
 - 4) प्रादेशिक जलाशयाचे महत्व सांगा.
 - 5) खुल्या समुद्राचे महत्व सांगा.
 - 6) प्रादेशिक जलाशयाची संकल्पना सांगा.
 - 7) भु-सामरिक खनिजांचे महत्व सांगा.
 - 8) भु वेष्टीत देशांच्या समस्या सांगा.
2. टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) 10
 - 1) युध्दकाळातील तेलाचे महत्व.
 - 2) दिएगो गार्सिमाचे सामरिक स्थान.
 - 3) प्रादेशिक जलाशय.
3. भारताच्या उत्तर सिमेचे भु-सामरिक महत्व स्पष्ट करा. 10
4. भु-सामरिकतेचा विकास आणि महत्व स्पष्ट करा. 10
5. अफगाणिस्तानचे भु-सामरिक महत्व स्पष्ट करा. 10

(B) Defence Economics (35208)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from Q. No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - i) Defence expenditure is productive or non-productive? Write your opinion.
 - ii) What is the strength of war for every country?
 - iii) What is mean by demobilization of Army?
 - iv) What do you mean by economic cost of war?
 - v) What is the approximate allocation for Indian Navy in defence expenditure of last year?
 - vi) Which element of national power is very important in defence economics.
 - vii) What is importance of raw material in peace-time economy?
 - viii) What is the importance of agricultural resources in economy of any country?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Share of Indian Air Force in defence spending.
 - ii) Meaning of economic cost of war.
 - iii) Demobilisation process in post war.
3. Differentiate between peace-time economy and war-time economy. 10
4. Throw light on India's defence spending after Indo-China war of 1962. 10
5. Evaluate the need of defence expenditure in general budget of the country. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. एक व दोन आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - i) संरक्षण खर्च उत्पादक आहे, की अनुत्पादक आहे? तुमचे मत लिहा.
 - ii) प्रत्येक देशाच्या युद्ध क्षमतेचे सामर्थ्य कशात असते?
 - iii) सैन्य माघारी घेणे (Demobilization) म्हणजे काय?
 - iv) तुमच्या मते युद्धाचे आर्थिक मूल्य म्हणजे काय आहे?
 - v) गेल्या वर्षाच्या संरक्षण खर्चात भारतीय नौसेनेला किती रक्कम मिळाली होती?
 - vi) संरक्षण अर्थशास्त्रात राष्ट्रशक्तीचा सर्वात महत्वाचा घटक कोणता आहे?
 - vii) शांतताकालीन अर्थव्यवस्थेत कच्च्या मालाचे महत्व काय आहे?
 - viii) कोणत्याही देशाच्या अर्थव्यवस्थेत कृषि संसाधनांचे महत्व काय असते?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - i) संरक्षण खर्चातील भारतीय वायुसेनेचा वाटा.
 - ii) युद्धाच्या आर्थिक मूल्याचा अर्थ.
 - iii) युद्धानंतर सैन्य माघारी घेण्याची प्रक्रिया.
3. युद्धकालीन व शांतताकालीन अर्थव्यवस्थेमधील फरक स्पष्ट करा. 10
4. 1962 भारत - चीन युद्धानंतरच्या भारताच्या संरक्षण खर्चावर प्रकाशझोत टाका. 10
5. देशाच्या अर्थसंकल्पातील संरक्षण खर्चाच्या आवश्यकतेचे मूल्यमापन करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

SPECIAL PAPER - IV : GROUP J : SOCIOLOGY : SOC - 353**(A) Rural and Urban Sociology - I (35287) /****(B) Industrial Sociology (35288)****P. Pages : 4****(A) Rural and Urban Sociology - I (35287)****Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates :**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two question from Q. No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - i) What is Globalization ?
 - ii) Who is C.E.O. ?
 - iii) What do you mean by commercialization of Agriculture ?
 - iv) What is traditional village ?
 - v) What is co-operative movement ?
 - vi) Who selected the Sarpancha ?
 - vii) What do you mean by Rural Economy ?
 - viii) What is women Empowerment ?
2. Write short notes on any two. 10
 - i) Structure of Panchayat Samittee.
 - ii) Any two definition of Rural sociology.
 - iii) Cottage Industry.
3. Describe the problems of Agriculture Labours. 10
4. Write an essay on milk and sugar industry in India. 10
5. Discuss the impact of co-operatives on rural society. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
 - 2) मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणजे कोण ?
 - 3) शेतीचे व्यापारीकरण म्हणजे काय ?
 - 4) परंपरागत खेडी म्हणजे काय ?
 - 5) सहकार चळवळ म्हणजे काय ?
 - 6) सरपंचाची निवड कोण करतो ?
 - 7) ग्रामीण अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?
 - 8) महिला सबलीकरण म्हणजे काय ?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - 1) पंचायत समितीची संरचना.
 - 2) ग्रामीण समाजशास्त्राच्या दोन व्याख्या.
 - 3) कुटीर उद्योग.
3. शेतमजुरांच्या समस्यांचे वर्णन करा. 10
4. भारतीय दुध संघ व साखर उद्योगावर निबंध लिहा. 10
5. सहकार चळवळीचा ग्रामीण समाजावरील पडलेल्या प्रभावाची चर्चा करा. 10

(B) Industrial Sociology (35288)

P. Pages : 4

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from Q. No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - i) What is Blue Collar Labourers ?
 - ii) What is Line Organization ?
 - iii) What are the types of work ?
 - iv) State the meaning of Guild.
 - v) State the definition of Industrial sociology.
 - vi) What is Urbanization ?
 - vii) State the meaning of Industrial Bureaucracy.
 - viii) State the meaning of disorganization.
2. Write short notes on any two. 10
 - i) Significance of the study of Industrial Sociology (any two).
 - ii) Domestic System.
 - iii) Any four Advantages of Bureaucracy.
3. Discuss on 'Guild System'. 10
4. Explain the role of Executive in Industry. 10
5. Describe the causes of Urbanization in India. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 अनिवार्य आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) 'निळे पेशीय कामगार' म्हणजे काय ?
 - 2) रेखात्मक संघटन म्हणजे काय ?
 - 3) कामाचे प्रकार कोणते ?
 - 4) गिल्ड (संघ) या शब्दाचा अर्थ सांगा.
 - 5) औद्योगिक समाजशास्त्राची व्याख्या सांगा.
 - 6) शहरीकरण म्हणजे काय ?
 - 7) औद्योगिक नोकरशाहीचा अर्थ सांगा.
 - 8) सामाजिक विघटनाचा अर्थ सांगा.
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - 1) औद्योगिक समाजशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व (कोणतेही दोन).
 - 2) गृहउत्पादन पध्दती.
 - 3) नोकरशाहीचे चार गुण.
3. संघ उत्पादन पध्दतीवर चर्चा करा. 10
4. उद्योगातील कार्यकारीणीची भूमिका स्पष्ट करा. 10
5. भारतातील नागरीकरणाची कारणे सांगा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

COMPULSORY PAPER : GROUP A : COMPULSORY ENGLISH
CENG - 351
Compulsory English - I
(35011)

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to right indicate full marks.

1. a) Attempt any one of the following questions in about 200 words. 7
 - i) Bring out the theme of self-sacrifice of Raicharan.
 - ii) Bring out the tragic element in the story 'The Decision'.
- b) Write notes in about 60 words each any two. 8
 - i) Describe the flooded river in your own words in the story 'My Lord, The Baby.'
 - ii) What is an ID? Which mistake does it commit in case of Purna?
 - iii) What is an insect? What does it do inside the office?
 - iv) How was Kanwal's mental condition after the accident?
2. a) Attempt any one of the following questions in about 200 words. 7
 - i) Write in detail about the concept of ideal friendship in the mind of Khalil Gibran.
 - ii) Discuss the significance of the title 'An Introduction'?

b) Write short notes in about 60 words each any two.

8

- i) Why does the poet ask his friend not to recall him in the poem 'No Longer Mourn for Me When I am Dead'?
- ii) How did the poet describe his loneliness in the poem 'The light of other Days'?
- iii) How does the poet define man in the end in the poem 'If'?
- iv) List the words suggesting emptiness in the poem 'Variations on the word love.'

3. a) Write a news-report on the N.S.S camp of S.P. college, Pune.

5

OR

Write minutes of general meeting of Jogeshwari co-operative credit society, Ambajogai.

b) Write a precis of the following passage in one third.

5

Gandhi does not reject machinery as such. He observes. How can I be against all machinery, when I know that even this body is a most delicate piece of machinery. The spinning wheel is a machine, a little tooth pick is a machine. What I object to the craze for machinery, not machinery as such. The craze is for what they call labour saving machinery. Men go on 'Saving Labour' till thousands are without work and thrown on the open streets to die of starvation. I want to save time and labour. Nor for a fraction of mankind, but for all, I want the concentration of wealth, not in the hands of a few, but in the hands of all. 'Today machinery merely helps a few to ride on the back of millions. The impetus behind it all is not the philanthropy to save labour but greed. It is against this constitution of themes that I am fighting with all my might. The machine should not tend to atrophy the limbs of a man. Factories run by power-driven machinery should be nationalised, state controlled. The supreme consideration is man.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 048 / 049

GENERAL PAPER : GROUP F ; GEOGRAPHY : GG - 351
(A) Agricultural Geography - I (New) (35115)
(B) Population Geography - I (New) (35215)

P. Pages : 8

A) Agricultural Geography – I
(New) (35115)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.
6. Draw neat sketches and diagrams wherever necessary.
7. Use of map stencils is allowed.

1. a) Choose the proper alternative from those given below and rewrite correct sentence. 2
 - i) The term agriculture comes from the latin word.
 - a) Ager
 - b) Agercultura
 - c) Culture
 - d) Cultivate
 - ii) Which of these following physical factors affect on agriculture.
 - a) Market
 - b) Slope
 - c) Capital
 - d) Labour
- b) Write true or false if false rewrite the correct sentence. 2
 - i) Sprinkler irrigation is one of the methods of irrigation system.
 - ii) Intensive subsistence farming is highly mechanized farming.
- c) Write answer in one sentence. 2
 - i) What is agricultural geography ?
 - ii) Who is the father of green revolution in India.
- d) Write the correct geographical terms for the following statements. 2
 - i) The technique in which one of the piece of part of plant is put artificially controlled.....
 - ii) The place where agricultural goods are buy and sale is.....

2. Write short answer any two. 8
- i) Write limitation of sprinkler irrigation.
 - ii) State the influence of topography on agriculture.
 - iii) Write the single element techniques of agricultural region.
3. Give the answer in brief. 3
- a) Describe the impact of climate factor on agriculture.
- OR
- Write short notes on qualitative techniques.
- b) Explain any two socio – economic factors affecting agriculture. 3
- OR
- Distinguish between the white revolution and yellow revolution.
- c) What is commodity approach ? 2
- OR
- State the any two merits of organic farming.
4. Explain / Describe in brief. 4
- a) Explain any two approaches to the study of agricultural geography.
- OR
- Describe the plantation agriculture.
- b) What is green revolution ? Explain its impact on Indian agriculture. 4
- OR
- Describe the intensive subsistence farming.
5. Write notes on any two. 8
- i) Significance of agricultural geography.
 - ii) Types of modern irrigation system.
 - iii) Agricultural regions of India.

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
6. उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
8. नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

1. अ) पुढील विधानांसाठी दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2
 - i) खालीलपैकी कोणता शब्द शेती कृषीसाठी लॅटीन भाषेतून आला आहे.

अ) अँगर	ब) अँगरकल्चुरा
क) कल्चर	ड) कल्टीवेट
 - ii) खालीलपैकी कोणता प्राकृतिक घटक शेतीवर परिणाम करतो.

अ) बाजारपेठ	ब) भू-उतार
क) भांडवल	ड) मजूर
- ब) खालील विधाने चूक की बरोबर ते सांगून चुकीची विधाने बरोबर करून लिहा. 2
 - i) तुषार सिंचन ही जलसिंचनाची एक पध्दती आहे.
 - ii) सखोल उदरनिर्वाह शेतीत मोठ्या प्रमाणावर यंत्राचा वापर केला जातो.
- क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
 - i) कृषी भूगोल म्हणजे काय ?
 - ii) भारतातील हरीत क्रांतीचा जनक कोण ?
- ड) खालील विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2
 - i) वनस्पतीच्या कोणत्याही अवयवांचा एखादा तुकडा पोषक माध्यमावर ठेवून नियंत्रित वातावरणात वाढविण्याचे तंत्र म्हणजे.....
 - ii) ज्या ठिकाणी कृषी मालाची खरेदी व विक्री होते ते ठिकाण म्हणजे.....

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) तुषार सिंचन पध्दतीच्या मर्यादा लिहा.
 - 2) भूपृष्ठ रचनेचा शेतीवर होणारा परिणाम स्पष्ट करा.
 - 3) कृषी विभागाचे स्वतंत्र घटक तंत्राबद्दल लिहा.
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा. 3
- अ) शेतीवर हवामान या घटकांचा होणारा परिणाम विशद करा.
किंवा
गुणात्मक तंत्रज्ञानावर थोडक्यात माहिती लिहा.
- ब) कृषीवर परिणाम करणारे कोणतेही दोन सामाजिक - आर्थिक घटक स्पष्ट करा. 3
किंवा
श्वेत / धवल क्रांती व पित क्रांती यातील फरक स्पष्ट करा.
- क) वस्तुनिष्ठ अभ्यास पध्दती म्हणजे काय ? 2
किंवा
संद्रीय शेतीचे कोणतेही दोन फायदे सांगा.
4. थोडक्यात स्पष्टीकरण करा. 4
- अ) कृषी भूगोलाच्या कोणत्याही दोन अभ्यास पध्दती स्पष्ट करा.
किंवा
मळ्याच्या शेतीचे वर्णन करा.
- ब) हरित क्रांती म्हणजे काय ? भारतीय शेतीवर तिचा होणारा परिणाम स्पष्ट करा. 4
किंवा
सखोल उदरनिर्वाह शेतीचे वर्णन करा.
5. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 8
- 1) कृषी भूगोलाचे महत्व.
 - 2) आधुनिक जलसिंचन पध्दतीचे प्रकार.
 - 3) भारताचे कृषी विभाग.

(B) Population Geography - I
(New) (35215)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to right indicates full marks.
6. Draw neat sketches and diagrams wherever necessary and use of map stencils is allowed.

1. a) Choose the proper alternative and rewrite correct sentence. 2
 - i) Population geography is a branch of.....

a) Economic geography	b) Cultural geography
c) Human geography	d) Physical geography
 - ii) is one of the physical factors influencing the distribution of population.

a) Climate	b) Transportation
c) Agriculture system	d) Economic development
- b) Write true or false, if false rewrite the correct sentence. 2
 - i) According census 2001 the population of India was 101 crore.
 - ii) Demographic transition theory is put forth by malthus.
- c) Write answer in one sentence. 2
 - i) What is population geography ?
 - ii) What is brain drain ?
- d) Write the correct geographical terms for following sentence. 2
 - i) The region which have abundant resources but there is no industrial development due to some geographical social and economic factors is known as.....
 - ii) Population data collected from published source is known as...

2. Write short answer of the following any two. 8
- i) Characteristic of Dynamic regions.
 - ii) Nature of population geography.
 - iii) What is primary data of population.
3. Give the answer in brief. 3
- a) Explain how high urbanization is responsible for Noise Pollution ?
- OR**
- What is arithmetic density.
- b) Characteristic of sex ratio in India. 3
- OR**
- Explain Densely populated region in the world.
- c) Describe the Indian census. 2
- OR**
- What is prospective region of population.
4. Explain / Describe in brief. 4
- a) Explain in brief Malthusian theory. 4
- OR**
- Explain any three economic factor affecting the distribution of world population.
- b) Explain the Indian population problem. 4
- OR**
- Explain the theory of Demographic Transition.
5. Write short note any two. 8
- i) Describe sample method.
 - ii) S Parsley populated region in India.
 - iii) Explain the agricultural density.

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
6. उजवी कडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
7. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या व नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

1. अ) पुढील विधानासाठी खाली दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडा व वाक्य पुन्हा लिहा. 2
 - 1) लोकसंख्या भूगोल ही ची उपशाखा आहे.

अ) आर्थिक भूगोल	ब) सांस्कृतिक भूगोल
क) मानवी भूगोल	ड) प्राकृतिक भूगोल
 - 2) हा जागतिक लोकसंख्या वितरणावर परिणाम करणारा एक प्राकृतिक घटक आहे.

अ) हवामान	ब) वाहतुक
क) शेती पध्दती	ड) आर्थिक विकास
- ब) चुक की बरोबर ते सांगून चुक असल्यास बरोबर वाक्य पुन्हा लिहा. 2
 - 1) 2001 च्या जनगणनेनुसार भारताची लोकसंख्या 101 कोटी होती.
 - 2) लोकसंख्या संक्रमण सिध्दांत माल्थस यांनी मांडला.
- क) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. 2
 - 1) लोकसंख्या भूगोल म्हणजे काय ?
 - 2) बुध्दीवहन म्हणजे काय ?
- ड) खालील विधानांसाठी योग्य भौगोलिक संज्ञा लिहा. 2
 - 1) एखाद्या प्रदेशात विपुल साधनसंपत्ती उपलब्ध आहे. परंतू भौगोलिक सामाजिक आणि आर्थिक घटकांमुळे औद्योगिक विकास झाला नाही त्या विभागाला म्हणतात.
 - 2) प्रकाशित स्रोतांपासून गोळा केलेली लोकसंख्या सामग्री म्हणजे.....

2. थोडक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही दोन. 8
- 1) गतीमान विभागाचे वैशिष्ट्ये सांगा.
 - 2) लोकसंख्या भूगोलाचे स्वरूप लिहा.
 - 3) लोकसंख्येची प्राथमिक सामग्री म्हणजे काय ?
3. थोडक्यात उत्तरे लिहा. 3
- अ) अतीनागरीकरणामुळे ध्वनी प्रदुषण कसे होते ते स्पष्ट करा.
किंवा
अंकगणितीय घनता म्हणजे काय.
- ब) भारतातील लिंग गुणोत्तराची वैशिष्ट्ये लिहा. 3
किंवा
जगातील दाट लोकसंख्येचे प्रदेश वर्णन करा.
- क) भारतीय जनगणना स्पष्ट करा. 2
किंवा
लोकसंख्येचा भविष्यलक्षी विभाग म्हणजे काय ?
4. थोडक्यात वर्णन / स्पष्टीकरण करा. 4
- अ) माल्थसचा सिध्दांत थोडक्यात वर्णन करा. 4
किंवा
जागतिक लोकसंख्या वितरणावर परिणाम करणारे कोणतेही तीन आर्थिक घटकांचे वर्णन करा.
- ब) भारतीय लोकसंख्या समस्या स्पष्ट करा. 4
किंवा
लोकसंख्या संक्रमण सिध्दांत स्पष्टीकरण करा.
5. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 8
- 1) नमुना सर्व्हेक्षण पध्दती.
 - 2) भारतातील विरळ लोकसंख्येचे प्रदेश.
 - 3) कृषी घनता वर्णन करा.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

General Paper : Group F : Music : MUS - 351
 भारतीय कंठ संगीत (गायन व स्वर वाद्य) - I
 (35161)

P. Pages : 1

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
5. सर्व प्रश्नांना समाण गुण आहेत.

1. अभ्यास क्रमातील कुठल्याही एका रागात तराना, धृपद, धमार ह्यापैकी कोणताही एक गीत प्रकार स्वरलिपीबद्ध करा? 8
 किंवा
 अभ्यासक्रमातील रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहा? कोणतेही दोन.
 1) हमीर 2) केदार 3) भैरव 4) मालकंस 5) पूर्वी
2. उत्तर भारतीय संगीत पद्धती व दक्षिण भारतीय संगीत पद्धतीचे तुलनात्मक अध्ययन सविस्तर लिहा? 8
3. थाट राग पद्धति व राग रागांग पद्धतिची माहिती लिहा? 8
4. अभ्यासक्रमातील तालांची दुप्पट - चौपट लिहा ? कोणतेही दोन 8
 1) आडाचौताल 2) दिपचंदी 3) पंजाबी
5. प्राचीन गीत प्रकार 8
 1) प्रबंध गायन
 2) जातिगायन सविस्तर लिहा?
6. फ्युजनची संकल्पना स्पष्ट करा? 8
7. राग रचनेचे नियम सविस्तर लिहा. 8

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP D : POLITICAL SCIENCE : POL - 351
(A) Western Political Thought - I (35111) /
(B) Thought of DR. B. R. Ambedkar - I (35112)

P. Pages : 4

(A) Western Political Thought - I (35111)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two question from question no 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Write answer the following questions in two sentences any five. 10
 - i) What is Radical or Thracysmachus theory of Justice?
 - ii) State Aristotle's definition of citizen.
 - iii) Who was the father of modern political science? Why?
 - iv) Write the names of any two books written by J. J. Rousseau.
 - v) To which class of society Plato asserted the communism?
 - vi) Write Machiavelli's any two advice to king.
 - vii) State any two characteristics of Plato's Education system.
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Aristotle's cycle of a change of state.
 - ii) Machiavelli's views an religion.
 - iii) Rousseau's thought on people's sovereignty.
 - iv) Machiavelli's characteristics of human nature.
3. Explain the characteristics of Plato's Ideal state. 10
4. Elaborate Aristotle's general causes of revolution. 10
5. Discuss on Rousseau's concept of General will. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्रमांक 1 आणि 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्रमांक 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - i) न्यायाचा क्रांतीकारी किंवा श्रॅसिमाकसचा सिध्दांत म्हणजे काय?
 - ii) अॅरिस्टॉटल यांची नागरिकत्वाची व्याख्या द्या.
 - iii) आधुनिक राज्यशास्त्राचा जनक कोण? का?
 - iv) जे. जे. रुसो यांनी लिहलेल्या कोणत्याही दोन ग्रंथाची नावे लिहा.
 - v) प्लॅटोने समाजाच्या कोणत्या वर्गासाठी साम्यवाद सांगितला आहे?
 - vi) मॅकिव्हली यांनी राजाला केलेले कोणतेही दोन उपदेश लिहा.
 - vii) प्लॅटोच्या शिक्षण पध्दतीचे कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये द्या.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोवर थोडक्यात टीपा लिहा. 10
 - i) अॅरिस्टॉटल यांचे राज्याचे परिवर्तन चक्र.
 - ii) मॅकिव्हलीचे धर्माबाबत मते.
 - iii) जनतेच्या सार्वभौमत्वाबाबत रुसोचे विचार.
 - iv) मॅकिव्हलीने सांगितलेल्या मनुष्य स्वभावाची वैशिष्ट्ये.
3. प्लॅटोने मांडलेल्या आदर्श राज्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. 10
4. अॅरिस्टॉटलने सांगितलेली क्रांतीची सामान्य कारणे विशद करा. 10
5. रुसोच्या सामूहिक ईहा संकल्पना संदर्भात चर्चा करा. 10

(B) Thought of DR. B. R. Ambedkar – I
(35112)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question no 1 & 2 are compulsory.
5. All question carry equal marks.
6. Write any two question from question no 3 to 5.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - 1) When and where Dr. Babasaheb Ambedkar was born.
 - 2) Write any two works of Dr. Babasaheb Ambedkar.
 - 3) Write two thought's of Dr. Ambedkar on 'Fundamental Right.'
 - 4) Write two thought's of Dr. Ambedkar on 'Political Party.'
 - 5) When Dr. Ambedkar wrote 'Thought on Pakistan.'
 - 6) Write Dr. Ambedkar's thought on Secularism.
 - 7) Write Dr. Ambedkar's two thoughts on 'Labour Organization.'
 - 8) When Dr. Ambedkar established 'Swatantra Majur Party'.
2. Write short notes any two. 10
 - 1) Mahad Satyagraha.
 - 2) Dr. Ambedkar's thought on 'Reservation?'
 - 3) Dr. Ambedkar's thought on 'Education'.
 - 4) Dr. Ambedkar's thoughts on Freedom of press.
3. Explain Pre-Ambedkar Dalit Movement. 10
4. Evolution thought of Dr. Ambedkar's thought on 'Women's Liberty and Hindu code Bill'. 10
4. Critical evolution of Dr. Ambedkar's thought on 'Hindu Religion? 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 अनिवार्य आहेत.
6. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
7. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन.

1. खालील प्रश्नांचे दोन वाक्यात लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा जन्म कुठे व कधी झाला.
 - 2) डॉ. आंबेडकरांनी लिहिलेल्या कोणत्याही दोन ग्रंथाची नावे लिहा.
 - 3) डॉ. आंबेडकरांचे मुलभूत हक्कांविषयी दोन विचार स्पष्ट करा.
 - 4) डॉ. आंबेडकरांचे राजकीय पक्षाविषयी दोन विचार लिहा.
 - 5) डॉ. आंबेडकरांनी 'थॉट ऑन पाकिस्तान' हा ग्रंथ कधी लिहिला.
 - 6) डॉ. आंबेडकरांचे धर्मनिरपेक्षतेबाबत दोन विचार लिहा.
 - 7) डॉ. आंबेडकरांचे कामगार संघटनाविषयी दोन विचार लिहा.
 - 8) डॉ. आंबेडकरांनी स्वतंत्र मजुर पक्ष केव्हा स्थापन केला.
2. टिपा लिहा कोणतेही दोन. 10
 - 1) महाडचा सत्याग्रह
 - 2) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आरक्षणाबाबतचे विचार.
 - 3) डॉ. आंबेडकरांचे शिक्षणाबाबतचे विचार.
 - 4) डॉ. आंबेडकरांचे वृत्तपत्र स्वातंत्र्याबाबतचे विचार.
3. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पूर्व दलित चळवळीचे मूल्यमापन करा. 10
4. डॉ. आंबेडकरांचे स्त्री- स्वातंत्र्य व हिंदू कोड बिल विषयी विचारांचे मूल्यमापन करा. 10
5. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे 'हिंदू धर्मा' विषयी विचारांचे टिकात्मक परिक्षण करा. 10

Seat Number-

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP B.3 : ENGLISH : ENG - 351
The Study of English Language - I
(35241)

P. Pages : 3

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. All questions are compulsory.
5. Figures to the right indicate full marks.

1. a) i) Discuss with examples the phonological and morphological levels of language. 8

OR

- ii) Explain the features of animal communication.

- b) Write short note on any one of the following. 4
- i) Speech and writing
 - ii) Language is a social phenomenon

2. Write answer to the following questions in about 2/3 sentences each any eight. 8

- i) Write down two examples of situation of oral communication.
- ii) What is a regional dialect ? Give one example of any regional dialect.
- iii) What factors do contribute to language variation ?
- iv) Illustrate the concept of "common core".
- v) What are the features of 'standard language' ?

- vi) What is style and which are its types ?
- vii) What is meant by Register ? Give two examples of register according to subject – matter.
- viii) List down the vowel – glides in R.P. variety of English.
- ix) Define 'dialect' and give an example of dialect of any language.
- x) What is a sociolect ? Give an example of sociolect.

3. a) Write brief answer to the following questions in about 60 words each **any four**. 8

- i) What is transcription ? Transcribe any two words in English according to R.P.
- ii) Distinguish between front vowel and back vowel.
- iii) Define 'phoneme' and list down all the phonemes in R.P.
- iv) Explain the concept of 'place of articulation of a consonant'.
- v) Define 'stress' and mark stress on any two words in English.
- vi) What are the uses of falling intonation ?

b) Fill in the blanks **any four**. 4

- i) The soft palate is also called.....
- ii) The nasal sounds in R.P. English are, and
- iii) The place of articulation of /m/ is
- iv) A vowel is the of a syllable.
- v) A plosive sound is articulated with a stricture of and
- vi) The vowel – glide in the word 'gate' is

c) State whether the following statements are true or false. Justify your answer any four. 4

- i) An allophone is a contrastive unit.
- ii) /9/ is a bilabial sound according to its place of articulation.
- iii) There cannot be a syllable without a vowel.
- iv) All the front vowels in R.P. English are unrounded.
- v) The alveolar – ridge is a mobile articulator.
- vi) The last sound in the word 'high' is /h/.

d) Transcribe the following words and mark accent any four. 4

- i) Gigolo.
- ii) Zebra.
- iii) Retire.
- iv) Cuckold.
- v) Coquette.
- vi) Develop.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 057 / 058

General Paper : Group B.1 : Marathi : MAR - 351

(A) वाङ्मय प्रकारांचा अभ्यास - नाटक (35021) /
(B) उपयोजित मराठी - I (35022)

P. Pages : 4

(A) वाङ्मय प्रकारांचा अभ्यास - नाटक
(35021)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. नाटक म्हणजे काय ते सांगून विविध नाट्यप्रकारांचा परिचय करून द्या.

16

किंवा

'आमदार सौभाग्यवती' नाटकातील राजकीय महत्वाकांक्षांचा परामर्श घ्या.

2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या.

12

अ) सुमित्राबाईंनी घर सोडण्याचा निर्णय का घेतला?

ब) सुमित्राबाईंना तिकिट देण्याबाबतचा निर्णय का घेतला?

क) आमदार सौभाग्यवती नाटकाचा शेवट कसा झाला?

वर्षा - 057 / 058

1

P.T.O

ड) आमदार सौभाग्यवती नाटकातील अरविंदची व्यक्तिरेखा स्पष्ट करा.

इ) दिपक व चिमणरावांमधील संघर्षाचे वर्णन करा.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा.

12

अ) आमदार सौभाग्यवती नाटकाची मांडणी.

ब) सुमित्रा.

क) आमदार सौभाग्यवती नाटकाचे शिर्षक.

ड) आमदार सौभाग्यवती नाटकातील संघर्ष.

(B) उपयोजित मराठी - I (35022)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
5. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. तुम्हास माहित असलेल्या महाराष्ट्रातील कोणत्याही समाजसुधारकाची सविस्तर माहिती लिहा.

16

किंवा

पुढील कवितेचे रसग्रहण करा.

ज्यांची बाग फुलून आली
 ज्यांची बाग फुलून आली,
 त्यांनी दोन फुले द्यावीत.
 ज्यांचे सूर जुळून आले,
 त्यांनी दोन गाणी द्यावीत.
 सूर्यकुलाशी ज्यांचे नाते,
 त्यांनी थोडा उजेड द्यावा
 युगायुगांचा अंधार जेथे,
 पहाटेचा गाव न्यावा.
 ज्यांच्या अंगणी ढग झुकले,
 त्यांनी ओंजळ पाणी द्यावे
 आपले श्रीमंत हृदय त्यांनी,
 रिते करून भरून घ्यावे.

आभाळाएवढी ज्यांची उंची,
 त्यांनी थोडेसे खाली यावे
 मातीत ज्यांचे जन्म मळले,
 त्यांना उचलून वरती घ्यावे.

दत्ता हलसगीकर

2. पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

12

- अ) सूचीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ब) रोजनिशी लेखनाचे महत्व विशद करा.
- क) फलकांचे प्रकार सांगा.

- ड) परिचयात्मक लेखनाचे स्वरूप विशद करा.
इ) वादविवाद स्पर्धेच्या बक्षिस वितरण संमारंभाची कार्यक्रमपत्रिका तयार करा.

3. पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

12

- अ) तुम्ही गेलेल्या सहलीची एक दिवसाची रोजनिशी लिहा.
ब) वाङ्मय मंडळाच्या उद्घाटनासाठी मा. कुलगुरुंना निमंत्रण पत्रिका लिहा.
क) 'आज पाणीपुरवठा होणार नाही' असे आवाहन करणारा नगरपालिकेचा सूचना फलक तयार करा.
ड) पुढील व्यक्ति नामांची सूची तयार करा.
शंकरराव खरात, दया पवार, नामदेव ढसाळ, प्रल्हाद सोनकांबळे, बाबुराव बागुल, शरणकुमार लिंगबाळे.

Seat Number

--	--	--	--	--	--

वर्षा - 061 / 062

General Paper : Group B.2 : Hindi : HIN - 351

A) हिंदी सामान्य (35051) /

(B) प्रयोजनमुलक हिंदी - I (35052)

P. Pages : 3

(A) हिंदी सामान्य (35051)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्.बी. पेन्सिल का ही उपयोग किजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य है ।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक है ।

1. एकांकी कला की दृष्टी से 'जॉक' एकांकी की समीक्षा कीजिए ।

10

अथवा

'वसंत ऋतु का नाटक' एकांकी के कथानक पर प्रकाश डालिए ।

2. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

10

अ) अमीर अलि खाँ ने सुंदरलाल का अपहरण क्यों किया ?

आ) सम्राट अशोक कलिंगकुमार को कैसे क्षमा कर देते है ?

इ) 'यह मेरी जन्मभूमि है' की मिस होम्स का चरित्र - चित्रण कीजिए ।

3. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्ही दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए ।

10

- 1) 'मैं कुछ नहीं देखती । आप देखिए । आप से तो हमारा कोई पर्दा नहीं । हमारे पास दो कमरें हैं और फालतू बिस्तर एक भी नहीं, फिर आप भी यहीं हैं । इनके वतनी तो बिस्तर बिछवाकर सो रहेंगे और मैं पड़ी ठिठुरा करूँगी बाहर बरामदे में ।'

वर्षा - 061 / 062

1

P.T.O

- 2) "ओह, मैं अंग्रेज के घर पैदा हुई हूँ, क्या इसलिए हिंदुस्तानी नहीं हूँ? अरे भाई, जो जिस देश में रहता है वह उसी राष्ट्र का अंग है।"
- 3) "बस यही है, तुम्हारी वीरता? यही है तुम्हारा शौर्य? इसी बल पर सम्राट बने हो? एक बन्दी का सिर भी नहीं झुका सके। खोपड़ी ठुकराने के लिए तो अनेक गीदड़ शमशान में घूमा करते हैं लेकिन वह वीर पुरुषों का मार्ग नहीं है।"

4. अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों के हिंदी पर्यायवाची शब्द लिखिए केवल चार।

4

- 1) Agreement
- 2) Current
- 3) Eligible
- 4) Order
- 5) Nominal
- 6) Temporary

आ) अनेक शब्दों के लिए एक शब्द लिखिए केवल तीन।

3

- 1) जो बीत गया है।
- 2) जो चक्र धारण करता है।
- 3) जिसके हृदय में दया न हो।
- 4) इतिहास को जानने वाला।
- 5) जिसका कोई न शत्रु उत्पन्न हुआ हो।

इ) निम्नलिखित शब्दों में से किन्हीं तीन शब्दों के कम-से कम दो अर्थ लिखिए।

3

- 1) आम
- 2) कनक
- 3) पानी
- 4) वंश
- 5) हार

(B) प्रयोजनमुलक हिंदी - I (35052)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचनाएँ :-

1. प्रश्न पुस्तिकापर आसन क्रमांक के अलावा कुछ ना लिखे ।
2. ग्राफ या आकृती निकालने के लिए पेपर छुडाते वक्त काले स्याही का पेन अथवा काली एच्.बी. पेन्सील का ही उपयोग किजिए ।
3. अतिरिक्त पुरवनी नहिं दी जाएगी इस बात का विद्यार्थी ध्यान रखें ।
4. सभी प्रश्न अनिवार्य है ।
5. दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक है ।

1. कार्यालयीन भाषा हिंदी से संबंधित राष्ट्रपति के आदेशों को बताइए । 10
अथवा
संप्रेषण का स्वरूप बताते हुए तत्वों पर प्रकाश डालिए ।
2. कार्यालयी हिंदी परीक्षा पाठ्यक्रम की जानकारी दीजिए । 10
अथवा
केंद्रीय अनुवाद ब्युरो का परिचय दीजिए ।
3. निम्न लिखित प्रश्नों में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । 10
 - 1) टिप्पणी के तत्व बताइए ।
 - 2) टिप्पण के उद्देश्य पर प्रकाश डालिए ।
 - 3) टिप्पण के नियमों की जानकारी दीजिए ।
4. निम्नलिखित में से किन्ही दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । 10
 - 1) बैठक की रिपोर्ट की जानकारी दीजिए ।
 - 2) कार्यक्रम पत्रिका (अजेंडा) की जानकारी दीजिए ।
 - 3) सूचना पट्ट की क्या आवश्यकता होती है ?

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER : GROUP G : PSYCHOLOGY : PSY - 351

(A) Applied Psychology (35171)

(B) Introduction to Environmental Psychology (35172)

P. Pages : 4

(A) Applied Psychology (35171)

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two question from Q. No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10
 - a) What is mean by applied psychology ?
 - b) Define mental health.
 - c) What is mean by environmental psychology ?
 - d) Define sport psychology.
 - e) What is mean by advertise ?
 - f) State the meaning of coping behaviour in health.
 - g) What is mean by stress management ?
 - h) What is mean by personal space ?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - a) Environmental toxins. b) Territoriality.
 - c) Types of leisure.
3. Explain in detail on engineering psychology & consumer psychology field in applied psychology. 10
4. Describe the sources of stress. 10
5. How to preparing for career ? Discuss. 10

मराठी रूपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सीलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. 10
 - अ) उपयोजित मानस म्हणजे काय ?
 - ब) मानसिक आरोग्याची व्याख्या द्या.
 - क) पर्यावरण मानसशास्त्र म्हणजे काय ?
 - ड) क्रिडा मानसशास्त्राची व्याख्या द्या.
 - इ) जाहीरात म्हणजे काय ?
 - फ) आरोग्यातील साधक वर्तनाचा अर्थ सांगा.
 - ग) ताण व्यवस्थापन म्हणजे काय ?
 - ह) वैयक्तिक अवकाश म्हणजे काय ?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - अ) वातावरणातील विषारी द्रव्य
 - ब) खाजगी स्थानाधिकार
 - क) फुरसतीचे प्रकार.
3. आभियांत्रिकी मानसशास्त्र व उपभोक्ता मानसशास्त्र या दोन्ही शाखेविषयी सविस्तर विशद करा. 10
4. ताणाची उगमस्थानांचे वर्णन करा. 10
5. करिअरची तयारी कशी करावी ? यावर चर्चा करा. 10

**(B) Introduction to Environmental Psychology
(35172)**

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from Question No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.
7. Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - a) What is environmental psychology ?
 - b) What type of effects were examined by industrial psychologists ?
 - c) Which four district spatial zones are focused by Hall ?
 - d) Which are the most frequently used methods of gaining knowledge in environmental psychology ?
 - e) What are the two essential criteria employed by scientists to evaluate claims of knowledge ?
 - f) What is mean by a stimulus ?
 - g) Define environmental perception.
 - h) Differentiate between habituation and adaptation.
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - a) Relational method.
 - b) Non empirical methods.
 - c) Questionnaires.
3. Explain in detail about various perspectives of environmental, psychology. 10
4. Discuss in detail with examples the methods logical issues in environmental psychology. 10
5. Write a detailed description about environmental personality. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची प्रत्येकी दोन वाक्यांत उत्तरे लिहा. 10
 - अ) पर्यावरणीय मानसशास्त्र म्हणजे काय ?
 - ब) औद्योगिक मानसशास्त्रज्ञांनी कोणत्या प्रकारचे परिणाम तपासले ?
 - क) हॉल यांनी कोणत्या वेगवेगळ्या चार प्रकारांच्या वैयक्तिक अंतरांवर प्रकाश टाकला ?
 - ड) पर्यावरण मानसशास्त्रामध्ये ज्ञान मिळविण्यासाठी कोणत्या पध्दतींचा वापर वारंवार केला जातो ?
 - इ) ज्ञानाचा मालकी हक्क तपासण्यासाठी शास्त्रज्ञ कोणते दोन निकष वापरतात ?
 - फ) उद्दिपकाचा अर्थ काय ?
 - ग) पर्यावरणीय संवेदनाची व्याख्या सांगा.
 - ह) सवय होणे आणि संतुलित होणे यातील फरक सांगा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा. 10
 - अ) संबंधात्मक पध्दती
 - ब) अनुभवाधारित पध्दती
 - क) प्रश्नावली
3. पर्यावरण मानसशास्त्राचे विविध सिध्दांत सविस्तरपणे सांगा. 10
4. पर्यावरण मानसशास्त्राच्या अभ्यास पध्दतींच्या मुद्यांविषयी सविस्तर स्पष्टीकरण उदाहरणांसह करा. 10
5. पर्यावरणीय व्यक्तिमत्वाचे सविस्तर वर्णन करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

**GENERAL PAPER : GROUP H : DEFENCE &
STRATEGIC STUDIES : DEF - 351
(A) Global Security - I (35201)
(B) Strategic Thinkers - I (35202)**

P. Pages : 4

(A) *Global Security - I (35201)*

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 and 2 are compulsory.
5. Write any two questions from Q. No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - i) What is national defence ?
 - ii) State the full form of NATO ?
 - iii) What is the base of traditional security ?
 - iv) When was established the ASEAN ?
 - v) How many members of ARF ?
 - vi) What are the types of missile defence ?
 - vii) What are the methods of calculating migrants ?
 - viii) What is the range of ICBM ?
2. Write short notes any two of the following. 10
 - a) Traditional security
 - b) European union
 - c) Causes of refugees.
3. Explain the importance of national security ? 10
4. State the development of European union ? 10
5. Discuss the objective and role of SAARC ? 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) राष्ट्रीय संरक्षण म्हणजे काय ?
 - 2) NATO चे पुर्णरूप द्या.
 - 3) पारंपारीक सुरक्षेचा पाया सांगा ?
 - 4) आशियानची स्थापना केव्हा झाली ?
 - 5) आशिया प्रादेशिक संघात किती सभासद आहेत ?
 - 6) क्षेपणास्त्र संरक्षण योजनेचे प्रकार सांगा ?
 - 7) स्थलांतरांच्या मोजणीची पध्दत सांगा ?
 - 8) I.C.B.M चा पल्ला किती आहे ?
2. टिपा लिहा कोणत्याही दोन. 10
 - 1) पारंपारीक सुरक्षा.
 - 2) युरोपीय संघ.
 - 3) निर्वासित होण्याची कारणे.
3. राष्ट्रीय सुरक्षेचे महत्व सविस्तर स्पष्ट करा. 10
4. युरोपीय संघाची विकास सविस्तर स्पष्ट करा. 10
5. सार्क संघटनेचा उद्दिष्ट आणि कार्य सविस्तर स्पष्ट करा. 10

(B) Strategic Thinkers - I (35202)**Time : Two Hours****Max. Marks : 40****Instructions to Candidates :**

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from Q. No. 3 to 5.
6. All questions carry equal marks.

1. Answer the following questions in two sentences any five. 10
 - i) Who is author of 'The Prince' ?
 - ii) Who was Karl Marx ?
 - iii) Which military thinker was a King of Sweden ?
 - iv) Who was defeated at the Battle of Waterloo in 1815 ?
 - v) Which strategic thinker analysed Napoleon's Warfare ?
 - vi) Who invaded Poland - Resulting in the outbreak of world war second ?
 - vii) Who is founder of Nazi movement in Germany ?
 - viii) Which strategic thinker innovatively integrated infantry, cavalry, artillery and logistics ?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Total war concept of Niccolo Machiavelli.
 - ii) Revolutionary thoughts of Karl Marx.
 - iii) Horse drawn artillery of Napoleon.
3. Throw light on strategic thoughts of Gustavous Adolphus. 10
4. Discuss the aims and objective's of Adolf Hitler in IInd World war. 10
5. Evaluate the strategic thoughts of Gen. Antoine Henri Jomini. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 आवश्यक.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 यामधील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - 1) 'द प्रिन्स' या ग्रंथाचा लेखक कोण आहे ?
 - 2) कार्ल मार्क्स कोण होता ?
 - 3) कोणता लष्करी विचारवंत स्विडनचा राजा होता ?
 - 4) वाटर्लूच्या लढाईत 1815 मध्ये कोणाचा पराभव झाला ?
 - 5) कोणत्या सामरीक विचारवंताने नेपोलियनच्या युद्धाचे विश्लेषण केले ?
 - 6) पोलंडवर कोणी आक्रमण केले - ज्यामुळे दुसऱ्या महायुद्धाला सुरुवात झाली ?
 - 7) जर्मनीत नाझी चळवळीचा संस्थापक कोण होता ?
 - 8) कोणत्या सामरीक तज्ज्ञाने पायदळ, धोडदळ, तोफखाना व पुरवठा व्यवस्था यांचा कल्पकतेने समन्वय साधला ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - 1) निकोलो मेकियावतीची संपूर्ण युद्धाची संकल्पना.
 - 2) कार्ल मार्क्सचे क्रांतीकारी विचार.
 - 3) नेपोलियनचा अश्ववाहक तोफखाना.
3. गस्टावस अँडोल्फस्च्या सामरीक विचारांवर प्रकाशझोत टाका. 10
4. अँडोल्फ हिटलरच्या दुसऱ्या महायुद्धातील ध्येय व उद्दिष्टांची चर्चा करा. 10
5. जन. अन्होनी हेन्री जोमिनी यांच्या सामरीक विचारांचे मूल्यमापन करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

**GENERAL PAPER : GROUP C : ECONOMICS : ECO - 351
Indian Economy Since 1980 - III (35101)**

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Q. no. 1 and 2 are compulsory.
5. Attempt any two questions from Q. no 3 to 5.
6. Figure to the right indicate full marks.

1. Write answers in two sentences any five. 10
 - a) What is money market?
 - b) What is indigenous Bank?
 - c) What is Capital market?
 - d) State any two measures of qualitative credit control of RBI
 - e) What is Meant by Foreign trade composition?
 - f) What is Balance of payment?
 - g) What is multinational corporation?
 - h) What is Globalization?
2. Write short notes on any two. 10
 - a) Functions of SEBI.
 - b) Functions of RBI.
 - c) Direction of Foreign Trade.
3. Explain the India's Policy towards FDI. 10
4. Explain the progress of Indian Banking after nationalization. 10
5. Which are the causes of disequilibrium of Indian BOP? Explain. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 आणि 2 आवश्यक आहेत.
6. प्र. क्र. 3 ते 5 मधुन कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. उजवीकडील अंक गुण दर्शवतात.

1. दोन वाक्यात उत्तरे लिहा कोणतेही पाच. 10
 - अ) नाणे बाजार म्हणजे काय?
 - ब) एतददेशीय बँक म्हणजे काय?
 - क) भांडवल बाजार म्हणजे काय?
 - ड) रिझर्व बँकेच्या पतनियंत्रणाची कोणतीही दोन गुणत्मक साधने सांगा.
 - इ) विदेशी व्यापाराची संरचना म्हणजे काय?
 - फ) व्यवहारतोल म्हणजे काय?
 - ग) बहुराष्ट्रीय कंपनी म्हणजे काय?
 - ह) जागतीकीकरण म्हणजे काय?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. 10
 - अ) सेबीची कार्ये
 - ब) भारतीय रिझर्व बँकेची कार्ये.
 - क) विदेशी व्यापाराची दिशा.
3. थेट विदेशी गुंतवणुकीबाबत भारताचे धोरण स्पष्ट करा. 10
4. राष्ट्रीयीकरणानंतर भारतीय बँकांची प्रगती स्पष्ट करा. 10
5. भारताच्या व्यवहारतोलाच्या असमतोलाची कारणे कोणती? स्पष्ट करा. 10

Seat Number

--	--	--	--	--	--

GENERAL PAPER

**Group E : History : HIS - 351 : History of Modern Europe
(1789 -1914) (35121)**

P. Pages : 2

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

Instructions to Candidates :

1. Do not write anything on question paper except Seat No.
2. Graph or diagram should be drawn with the black ink pen being used for writing paper or black HB pencil.
3. Students should note, no supplement will be provided.
4. Question No. 1 & 2 are compulsory.
5. Write any two question from question No. 3 to 5.
6. All question carry equal marks.
7. Figures to right indicate full marks.

1. Answer the following question in two sentences any five. 10
 - i) State the three principles of French Revolution.
 - ii) Who wrote ' Social contract '?
 - iii) Which nations had interested in vienna Congress?
 - iv) Who established ' Red shirts ' organization?
 - v) What was ' Blood and Iron ' policy?
 - vi) Which nations had interested in Eastern question?
 - vii) Who was the President of Berlin Congress?
 - viii) When did Crimean war take place?
2. Write short notes on any two of the following. 10
 - i) Metternich.
 - ii) Mazziny.
 - iii) Greek war of Independence. 1854-1856.
3. Describe Political and social conditions in France before the French Revolution of 1789. 10
4. Discuss the Domestic Policy of Napoleon Bonapart. 10
5. Give an account of foreign policy of Bismarck. 10

मराठी रुपांतर

Time : Two Hours

Max. Marks : 40

सूचना :-

1. प्रश्नपत्रिकेवर बैठक क्रमांकाशिवाय काहीही लिहू नये.
2. ग्राफ किंवा आकृती काढण्यासाठी पेपर सोडवितांना काळ्या शाईचा पेन अथवा काळी एच्. बी. पेन्सिलच वापरावी.
3. पुरवणी मिळणार नाही याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी.
4. इंग्रजी व मराठी भाषांतरामध्ये काही संदिग्धता असल्यास त्यावेळी मूळ प्रश्नपत्रिका इंग्रजी भाषेतील ग्राह्य धरण्यात यावी.
5. प्रश्न क्र. 1 व 2 सोडविणे आवश्यक आहेत.
6. प्रश्न क्र. 3 ते 5 मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
7. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
8. उजव्या बाजूकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. कोणतेही पाच. 10
 - 1) फ्रेंच राज्यक्रांतीची तीन तत्वे सांगा.
 - 2) 'सामाजिक करार' हा ग्रंथ कोणी लिहिला?
 - 3) व्हिएना काँग्रेसमधील हितसंबंधीत राष्ट्रे कोणती?
 - 4) लाल डगलेवाले सेना (Red shirts) ही संघटना कोणी स्थापन केली?
 - 5) 'रक्तपात आणि युद्ध' धोरण म्हणजे काय?
 - 6) पूर्वीय प्रश्नात हितसंबंधीत राष्ट्रे कोणती?
 - 7) बर्लिन परिषदेचा अध्यक्ष कोण होता?
 - 8) क्रिमीयन युद्ध केव्हा झाले?
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टीपा लिहा. 10
 - 1) मेटरानिक.
 - 2) मॅझिनी.
 - 3) ग्रीक स्वातंत्र्य युद्ध - 1854-1856.
3. 1789 च्या फ्रेंच राज्यक्रांतीपूर्वी फ्रान्समधील राजकीय व सामाजिक परिस्थितीचे वर्णन करा. 10
4. नेपोलियन बोनापार्टच्या अंतर्गत धोरणाची चर्चा करा. 10
5. बिस्मार्कच्या परराष्ट्र धोरणाचा आढावा घ्या. 10
